

Michal Flegl Nad osudem evangelického kostela v Novém Boru

Řekněme rovnou, že jde o osud neblahý. Svou knížku historik a archivář Michal Rádl výstižně nazval „Smutný osud evangelického kostela v Novém Boru“. Publikaci vydalo město N. Bor u příležitosti Dne kulturního dědictví r. 2013.

Autor ve svém čtivém a bohatě archivními prameny podloženém výkladu zařazuje nedlouhou existenci kostela, zasvěceného Kristu Spasiteli, do života evangelické církve ve zdejší regionu v minulosti. Připomeňme, že se jedná o kostel německé evangelické církve augspurského vyznání (luterské). Nový Bor patřil do Sudet, do německé jazykové oblasti. Po vydání Tolerančního patentu 1781 se v okolí Nového Boru vytvářely rozptýlené malé skupiny evangelíků. Péči o tuto diasporu převzal farní sbor v Habřině u Úštěka. Počet evangelíků pozvolna stoupal a rozvoj sítě železnic v té době umožňoval snazší spojení se vzdáleným mateřským sborem.

Filiální sbor byl na Novoborsku ustaven v roce 1873. První bohoslužby se konaly příštího roku v nové škole v Arnultovicích. Od roku 1886 se bohoslužby přestěhovaly do sálu novoborské radnice. To se již začaly ozývat první hlasy, usilující o výstavbu vlastní, důstojné modlitebny. Souviselo to také s růstem počtu věřících. V roce 1900 bylo v městě a okolí evidováno 266 evangelíků. Svou roli rovněž sehrála příznivě se vyvíjející finanční situace sboru. Kuriozní povzbuzení jejich snah přinesla přízeň samého císaře Františka Josefa I.. Ten se v roce 1899 zúčastnil vojenských manévřů v Zákupích a poskytl audienci zástupcům novoborských evangelíků. Při té příležitosti pronesl památnou větu: „dobro evangelické církve mi leží na srdci“. Pro místní evangelíky to znamenalo povzbuzení.

V roce 1900 se začalo se sbírkou na stavbu kostela. Finanční částkou přispěl i Gustav Adolfský spolek a rovněž evangelíci ze sousedního Saska. Nejprve byl zakoupen stavební pozemek, nacházející se v dnešní Husově ulici, těsně před jejím vyústěním do dnešní třídy TGM. Jako projektant stavby byl vybrán Maximilián Dittrich, městský stavební inspektor v Novém Boru. A tak již 14. dubna 1901 byl slavnostně položen základní kámen. Význam akce podtrhoval průvod městem v čele s hudbou, vystoupení pěveckého sboru, projevy a posvěcení základního kamene. Vlastní akt svěcení vykonal farář Wilhelm F. Nowak z Habřiny.

Hrubá stavba probíhala bez komplikací velmi rychle, takže byla dokončena již v říjnu 1901. Vnitřní úpravy se uskutečnily do podzimu 1902. Kostel byl postaven v historizujícím novogotickém slohu a jeho součástí byla 43 m vysoká čtyřboká věž. V ní byly umístěny tři zvony (M. Luther, Ježíš, sv. Pavel). Věž zakončoval kříž s makovicí. Výrazná chrámová věž znamenala obohacení panoramatu města, zejména jeho jižní části.

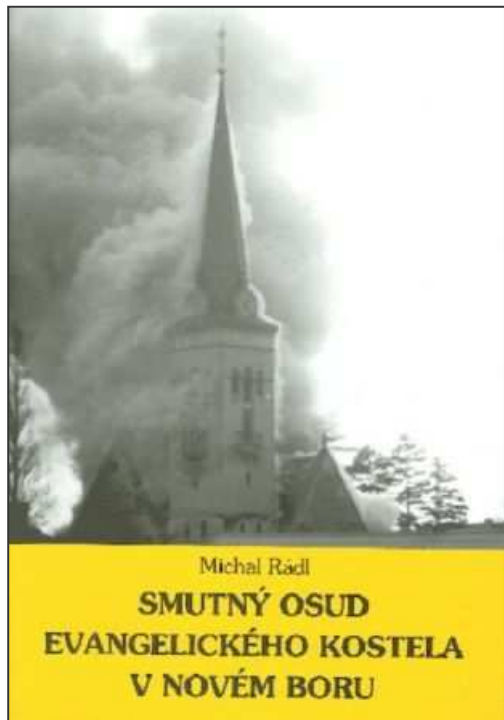
Kostel měl prosté, účelné vybavení. Tvořily je dřevěné lavice, kamenný oltář s křížem, kamenná křtitelnice a kazatelna s kamennou stříškou. Na kruchtě byly umístěny varhany. Ovšem zdejší proslulé sklářství se v interiéru přece jen uplatnilo. Takže výtvarnou ozdobou byl skleněný lustr zvaný korunní svícen, vyrobený místní sklárnou K. Hosche. Ozdobou kostela byla také barevná vitrážová okna zalitá v olovu. Motivy na vitrážích pocházely z dílny místního malíře skla Emila Meiszela, který podle návrhu prof. Bernarda Pockhorsta z Berlína namaloval žehnajícího Krista. Na svou dobu technickou novinkou bylo, že kostel byl vytápěn. Rozměry chrámové lodě činily 25x16 metrů.

Slavnostní vysvěcení kostela se uskutečnilo 8. září 1902. Sjel se velký počet evangelíků z Liberce, Litoměřic, Ústí n. L. i z Drážďan a okolí. Vysvěcení provedl superintendent Albert Gummi z Ústí nad Labem. Slavnostní kázání proslovil superintendent von Seydewitz ze saské Pirny. Liturgii vedl farář Wilhelm F. Nowak z mateřského sboru Habřiny. K vysvěcení kostela byl vydán slavnostní tisk s textem a vyobrazením z průběhu stavby. Součástí oslav bylo vystoupení pěveckého sboru a městské kapely, rozloučení se síní na radnici jako dočasným azylem a ovšem slavnostní průvod městem. Ten byl ukončen u kostela, kde došlo k předání klíčů a poté ke vstupu do kostela za zvuků varhan a zpěvu účastníků. Rozezněly se i zvony. Oslavy měly širší liturgický program, včetně vysluhování Večeře Páně.

Novoborský sbor se osamostatnil v roce 1906 a prvním farářem se stal Rudolf Waldheim. Kazatelské stanice byly zřízeny ve Cvikově a v Lindavě. To již kostel v Novém Boru plně sloužil svému poslání. Po vzniku ČSR spravovala kostel Německá evangelická církev, ustavená roku 1919. Osudy kostela byly tedy spjaty s její činností. Situace se zásadně změnila po roce 1945. Německá evangelická církev byla roku 1948 zrušena (zpětně k roku 1945), po třech letech faktické neexistence. Veškerý její majetek převzal stát. Již v roce 1945 byla tato církev na základě usnesení IX. synodu připojena k Českobratrské církvi evangelické (ČCE).

Tehdy také ČCE převzala kostel do národní správy. Národním správcem se stal senior Josef Kantorek, farář ČCE na Mělníce. Z jeho iniciativy se uskutečnila 14. října 1945 první česká bohoslužba v novoborském evangelickém kostele. Kázal Arnold Grun z Dolních Počernic. Kostel také mohla využívat i Církev československá. Ta však nesouhlasila s jediným národním správcem a tak mezi oběma církvemi došlo k trapným rozepřím. Nakonec proto národní správu vykonávala komise. V roce 1946 vznikla v Novém Boru kazatelská stanice ČCE, následujícího roku byl vedením místní duchovní správy pověřen diakon Jaroš Nechanický. Evangelické bohoslužby se konaly v soukromém domě čp. 233 v Novém Boru, kde bylo umožněno vykonávat bohoslužby i Církví československé, která sama spravovala starý evangelický kostel. Jeho využívání bylo však stále řidší, takže budova chátrala. Koncem 70. let kostel převzal do své správy MěNV Nový Bor a využil ho jako skladiště divadelních rekvizit.

Smutný osud kostela se naplnil 20. února 1982. Tehdy tři malí chlapci vnikli do kostela. Dětská hra se zápalkami skončila požárem. Budova byla zcela zničena. Národní výbor rozhodl, že „objekt nebude obnoven“, ač byl již připraven projekt na rekonstrukci kostela a jeho využití jako výstavní či koncertní sítě. Místo toho došlo roku 1983 k demolicí. Na místě zcela zbytečně zbořeného kostela byl v Husově ulici postaven menší panelový dům čp. 914.

Původní stavbu dnes v terénu připomíná jen část kamenné podezdívky a zbytek žulového plůtku. Pro poměry v tehdejší komunální politice je příznačné uzavření celého případu. Nezletilí pachatelé pochopitelně nebyli stíháni. Považují však za důležité, že je M. Rádl uvádí plnými jmény i s daty narození. Mohlo však dojít k vymáhání škody na rodičích nezletilců. Předseda MěNV František Novotný však ohlásil okresní prokuratuře, „že vzniklá škoda je plně kryta českou státní pojišťovnou“. Tímto tvrzením došlo k upuštění od vymáhání škody na rodičích. Přitom to nebyla pravda! Celková škoda činila 1 184 436 Kč, zatímco pojistné plnění bylo pouze ve výši 124 000 Kč. Rovněž nebyly zohledněny nemalé náklady vložené do opravy střechy před osmi lety. Pod to všechno se podepsal představitel poškozené organizace, předseda MěNV. Výstižný doklad místních poměrů, dnes bychom to nazvali místním mafiánstvím.

Výklad M. Rádla vychází z důkladného rozboru písemných pramenů, zejména z městského archivu Nového Boru. Doplňuji, že k období po roce 1945 by autor mohl najít informace také v archivu Synodní rady Českobratrské církve evangelické. Jen na okraj: v textu dochází k záměnám mezi Českobratrskou církví evangelickou a Církví československou. Tak zkratka ČCE je několikrát (!) mylně vysvětlena jako Církev československá.

Rádlova práce je nesporně cenným přínosem regionálním i církevním dějinám. Publikaci uzavírá stručný, leč působivý doslov novoborského starosty Jaromíra Dvořáka. Evangelický kostel zařazuje mezi stavby, které provázejí životem generace lidí.

V Turistickém informačním centru Nový Bor a ve Sklářském muzeu Nový Bor je pro zájemce zdarma k vyzvednutí brožura s názvem *Smutný osud Evangelického kostela v Novém Boru*. Evangelický kostel býval významnou dominantou města a mnoho jeho obyvatel těžce neslo, když vyhořel a nebyl již obnoven. Tato publikace je tedy vzpomínkou na architektonickou památku, a rovněž zdrojem informací pro mladou generaci, která mnohdy netuší, že v blízkosti Masarykovy třídy kdysi kostel stával.

*Rádl, Michal: Smutný osud evangelického kostela v Novém Boru.
[Evangelický kostel Krista Spasitele v Novém Boru a jeho smutný osud (Heilandskirche)]
Vydavatel Město Nový Bor, 1. vyd., Nový Bor 2013
Vydáno při příležitosti Dnů evropského dědictví, náklad 1500 výtisků
ISBN 978-80-905263-2-7 (brož.), neprodejné.*

Snímek kostela na předešlé stránce: <http://ceska-lipa.5plus2.cz/6120/cirkevni-pamatka-v-novem-boru-brzy-ozije>